

УДК 347.6:340.15(5):348.98

Омельчук Олександр Сергійович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

РЕГУЛЮВАННЯ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН В ІЗРАЇЛІ

Постановка проблеми. Інтерес до сім'ї в усіх суспільствах, будь-то світських чи релігійних, значний, оскільки важко переоцінити роль цього соціального інституту в соціально-історичному процесі. Як у рамках правової науки, так й у рамках соціологічної науки, інститут шлюбу розглядається як одне з найважливіших підстав виникнення сім'ї як осередку суспільства. Не випадково, що усі зміни в цій галузі права безпосередньо торкаються інституту шлюбу. Отже, проблема регулювання шлюбно-сімейних відносин є однією з найактуальніших для всіх національних правових систем.

Стан дослідження теми. Проблематиці регулювання шлюбних відносин в Ізраїлі приділяють увагу релігіознавці (Л.С. Васильєв, І.М. Яблоков та ін.), компаративісти (Р. Давид, М. Елон, Х. Кьотц, Х. Кох, В.І. Лафітський, Д. Лук'янов, В. Магнус, М.М. Марченко, Д.Я. Примаков, А.Х. Саїдов, О.Ф. Скакун, К. Цвайгерт та ін.) та конституціоналісти (М.В. Байглай, В.П. Воробйов, Н.В. Воєводіна, О.В. Воробйова, Б. А. Страшун та ін.). Існують дослідження з означеної сфери у цивілістичній науці (В.В. Залеський, І.С. Канзафарова, Є.О. Харитонов та ін.).

Однак, незважаючи на те, що юридична наука сформувала значну теоретико-методологічну базу для аналізу шлюбно-сімейних відносин в Ізраїлі, спостерігається недостатність галузевих (цивілістичних) досліджень цієї найважливішої сфери життя соціуму. Отже, є нагальна проблема вивчення питань, пов'язаних з регулюванням інституту шлюбу в Ізраїлі та відносин, що з нього випливають, відповідно до тенденцій суспільно-правового розвитку.

Виклад основного матеріалу. Ізраїльські правознавці (А. Барак, І. Енгланд) пропонують розглядати ізраїльське право як незалежну систему «змішаної юрисдикції». Воно не належить ні до системи загального права, ні до кодифікованої системи, ні до культури класичного єврейського права [1, с. 7]; як еkleктичне право [2].

Наголошується, що в ізраїльському праві відобразилися компоненти різних юридичних традицій, а також правових інститутів, процесів і явищ як європейського (континентального і загального) права, так і релігійних основ східного права. У країні практично діють дві системи релігійного права – іудейська та ісламська, що застосовуються всередині єврейської і арабської общин [3].

Дослідники сучасної правової системи Ізраїлю вказують на існування в ній двох складових: єврейське (іудейське) релігійне право як історичне право єврейського народу та ізраїльське національне право як вбудовану в державний механізм систему офіційно діючих в країні нормативних положень і настанов [3; 4; 5]. Правова система Ізраїлю представляє собою поєднання різних основоположних правових систем – традиційного релігійного закону та позитивного державного права [6, с. 10].

На виключну важливість сім'ї та її правового статусу у розвитку єврейського суспільства вказує також намагання деяких ізраїльських правознавців покласти історію розвитку інституту сім'ї в основу періодизації правової системи країни [7, с. 30].

Як правова система релігійного типу, правова система Ізраїлю базується на іудейському праві, що являє собою релігійну правову систему, найважливішими джерелами якої є Старий Завіт (перш за все Тора), Талмуд, звичай, постанови й укази мудреців, а також рішення єврейських судів. Сучасна правова система Ізраїлю включає в себе іудейське право лише як одну зі своїх підсистем [4, с. 62]. Джерелами сучасного ізраїльського права є закон, судовий прецедент, підзаконний акт, правовий звичай.

Отже, основними регуляторами шлюбно-сімейних відносин в Ізраїлі є іудейське (релігійне) право, найважливішим джерелом якої є Тора, та нормативно-правові акти світського характеру. Наявність декількох сімейно-правових систем в Ізраїлі обумовлюється релігійними причинами.

Основною сферою регулювання іудейського (релігійного) права є персональне право громадян єврейської національності, а саме питання, які стосуються їхнього особистого статусу. Тобто за допомогою іудейського права регулюється коло таких правовідносин, які зачіпають особисті інтереси кожного єврея: питання одружень і розлучень, матеріального утримання членів сімей та аліментів, питання «заборони» (обмеження в сімейно-шлюбних відносинах недієздатних осіб) [8, с. 261; 9, с. 66].

Іудаїзм вважає шлюб найбільш бажаним статусом людини. Талмуд вбачає в аскетизмі і безшлюбності протиприродний стан, відхилення від норми [10]. Письмова Тора заповідає, що «недобре чоловікові бути самому і він повинен припасти до дружини своєї, щоб стати однією плоттю». Усна Тора говорить: «Людина, у якого немає дружини, приречений на існування без радості, без блаженства, без відчуття істинної цінності життя, без Тори, без захисту і без світу».

Мета іудейського шлюбу, згідно з Біблією, формулюється так: взаємодопомога між чоловіком і жінкою, їх плотська близькість, продовження і збільшення роду людського [11].

До основних нормативно-правових актів, що регулюють шлюбно-сімейні відносини в Ізраїлі, прийнятих парламентом Ізраїлю Кнессетом відносяться:

- Закон про рівноправність жінок (1951 р.), який встановив принцип рівноправності жінки в сімейно-шлюбних відносинах;
- Закон про правоздатність та опікуновство (1962 р.), який при розлученнях та вирішенні питань усиновлення або удочеріння ставить на перший план інтереси дітей;
- Закон про майнові відносини подружжя (1973 р.), який закріплює принцип «рівноправності і співробітництва» подружжя при вирішенні майнових суперечок між ними. Цей закон запровадив та легітимував шлюбний контракт.

Метою шлюбного договору є закріплення в ньому майнових прав та обов'язків подружжя в період шлюбу і, крім того, уникнути суперечок щодо розподілу майна у випадку його розірвання. Шлюбний договір повинен бути оформлений не тільки в письмовій формі, а й затверджений судом з сімейних справ або рабинатським (релігійним) судом (п. 1 ст. 2 Закону Ізраїлю про майнові відносини між подружжям). Присутність сторін в суді при розгляді шлюбного договору є обов'язковим. Суд повинен переконатися, що договір є результатом вільного волевиявлення сторін і що подружжя розуміють його сенс і юридичні наслідки (п. 2 ст. 2 Закону Ізраїлю про майнові відносини між подруж-

жям). Шлюбний договір, укладений перед вступом у шлюб або безпосередньо на момент укладення шлюбу, може бути затверджений також особою, що здійснює реєстрацію шлюбу (наприклад, раввином). У цьому випадку повноваження раввина прирівнюються до повноважень суду.

Шлюбний договір, оформлений перед вступом у шлюб, може бути завірений нотаріусом відповідно до закону про нотаріат. У цьому випадку нотаріус виконує функції суду і зобов'язаний упевнитися, що особи, які вступають в шлюбні відносини, розуміють зміст договору і укладають його за згодою подружжя (п. 3 ст. 2 Закону Ізраїлю про майнові відносини між подружжям) [12].

Тобто, якщо між подружжям не було укладено шлюбний контракт, то діють положення, відповідно до яких не входить до складу спільного майна чоловіка і дружини майно, яке було у кожного з подружжя до шлюбу, а також майно, отримане в подарунок або за спадок під час шлюбу.

Однак існує прецедентне рішення Верховного суду Ізраїлю «у справі Адар», згідно з яким за дружиною було визнано право на половину квартири, яка була придбана чоловіком до укладення шлюбу. Суд врахував в даному випадку, що чоловік і жінка жили в шлюбі 30 років, обидва вкладали зусилля і кошти на утримання і поліпшення квартири, а також той факт, що квартира була придбана безпосередньо перед вступом у шлюб, і що дружина передала чоловікові всі свої заощадження для того, щоб він вклав їх в придбання квартири. Отже, коли мова йде про багаторічні шлюби, незважаючи на те, що квартира була придбана одним з подружжя до вступу в шлюб, презумпція спільного майна, виходячи з обставин справи, може поширитися також і на цю квартиру.

В останні роки в Ізраїлі досить актуальною є проблема так званого фактичного шлюбу. Також подружні стосунки в Ізраїлі іменуються ще як «цивільне подружжя» (або дослівно «подружжя, відомі у суспільстві») [13, с. 14-15]. До такої категорії шлюбних відносин відносяться особи, які проживають разом, але не бажають оформити шлюб за релігійними законами і традиціями, визнаними державою, а також не мають можливості зареєструвати шлюб у межах держави, що, як правило, стосується змішаних пар. Сутність такого шлюбу визначив у прецедентному рішенні Верховного суду Ізраїлю суддя Берензон, а саме: «Є тут два основних елементи: подружнє життя і ведення спільного домашнього господарства. Перший елемент складається з інтимних відносин чоловіка і дружини, прихильності та вірності, що показують, що вони зв'язали долі один з одним. Другий елемент – ведення спільного домашнього господарства, причому не просто

6. Воробьев В.П. Государство Израиль: правовые основы возникновения и статус личности / В.П. Воробьев. – М. : Национальное обозрение, 2001. – 167 с.
7. Falk Z. Jewish Family Law / Z. Falk // International Encyclopedia of Comparative Law – London, 1983. – P. 28-54.
8. Прудникова Ю. Г. Иудейское право как разновидность религиозно-правовой семьи и его положение в современном праве Израиля / Ю. Г. Прудникова // Актуальные проблемы права : материалы IV междунар. науч. конф. (г. Москва, ноябрь 2015 г.). – М. : Буки-Веди, 2015. – С. 256-266.
9. Воеводина Н. В. Иудейская государственно-правовая система / Н. В. Воеводина // Современное право. – 2006. – С. 63-72.
10. Талмуд. Том дополнительный (общие сведения). – М. : Издатель Л. Городецкий, 2010. – 523 с.
11. Толковая Библия. Комментарий на все книги Св. Писания Ветхого и Нового Заветов. – М., 1987. – С. 595-630.
12. Белкин И. Я. Брачный договор в семейном законодательстве России и Израиля: сравнительно-правовой анализ / И. Я. Белкин. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://journal-ael.intelbi.ru/main/wp-content/uploads/2011/06/%D0%98.%D0%AF.-%D0%91%D0%B5%D0%BB%D0%BA%D0%B8%D0%BD.pdf>
13. Аптекман А. Семейное право в Израиле / А. Аптекман. – Герцлия : Исрадон, 2007. – 128 с.
14. Энтова А. Закон о «гражданском браке» и государственное вмешательство в семью / А. Энтова. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.gazeta.rjews.net/asya119.shtml>

Омельчук Олександр Сергійович

РЕГУЛЮВАННЯ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН В ІЗРАЇЛІ

Розглянуто принципи регулювання шлюбно-сімейних відносин в Ізраїлі. Охарактеризовані тенденції регулювання цієї сфери відносин відповідно до реалій суспільно-правового розвитку Ізраїлю (шлюбний договір, цивільний шлюб).

Ключові слова: іудейське право, сімейно-шлюбні відносини, сімейне право Ізраїлю, законодавство Ізраїлю про шлюб.

Омельчук Александр Сергеевич

РЕГУЛИРОВАНИЕ БРАЧНО-СЕМЕЙНЫХ ОТНОШЕНИЙ В ИЗРАИЛЕ

Рассмотрены принципы регулирования брачно-семейных отношений в Израиле. Охарактеризованы тенденции регулирования этой сферы отношений в соответствии с реалиями общественно-правового развития Израйля (брачный договор, гражданский брак).

Ключевые слова: иудейское право, семейно-брачные отношения, семейного права Израйля, законодательство Израйля о браке.

Omelchuk Oleksandr Serhiiiovych

OF REGULATION MARITAL AND FAMILY RELATIONSHIPS IN ISRAEL

The principles of regulation marital and family relationships in Israel are reviewed. The tendencies of this sphere of regulation of relations in accordance with the realities of the social and legal development of Israel (marital contract, civil marriage) are characterized.

Keywords: Jewish law, family and marital relationships, family law of Israel, Israel's marital legislation.